

Зан
 Михайло Петрович

Політична репрезентація русинської етноідентичності на Закарпатті в українському науковому дискурсі

УДК 323.15(477=161.25):329.3:930(477)
 DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2020.1.13>

Зан Михайло Петрович
 кандидат історичних наук, доцент,
 докторант кафедри політології
 і державного управління
 Ужгородського національного
 університету
 вул. Університетська, 14, Ужгород,
 Україна

Початок 1990 р. ознаменував появу на політичному порядку денному так званого «русинського питання» на Закарпатті. Товариство карпатських русинів через короткий час, окрім захисту етнокультурних цінностей корінного слов'янського населення, задекларувало політичні вимоги, зокрема повернення Закарпатській області статусу автономної республіки. Відтак постала боротьба за надання краю широкій самоврядності в незалежній Україні. Не знаходячи підтримки з боку державної влади, окремі представники русинських громадських організацій вдавалися до радикальних дій, що дало підстави звинуватити русинський громадський рух у сепаратизмі та означити його як «політичне русинство». Водночас у громадському середовищі русинів виокремилися як проросійський, так і проєвроатлантичний вектори співпраці з русинськими та прорусинськими організаціями у різних країнах світу. Тому сучасний русинський громадський рух є сегментованим за різними групами інтересів, зовнішньополітичними та геополітичними орієнтаціями.

Актуальність дослідження полягає у нагальності дати оцінку науковим працям політологів і істориків, які аналізують проблематику політичного представництва русинів упродовж останніх більш як двадцяти років. Останній історіографічний аналіз русинської проблематики був зроблений автором цієї статті у 2001 р. Відтак нашою головною метою є висвітлення концептуальних засад політологічного дискурсу проблематики громадсько-політичного представництва русинів в Україні (на Закарпатті). При цьому ми беремо до уваги також студії професійних істориків, які близькі до політологічного трактування окресленої проблеми. Базовими методами дослідження виступають історіографічний аналіз і синтез.

Автор виділяє ексклюзивістський та інклюзивістський підходи наукового дискурсу політизованого русинського етнічності. Ексклюзивістський підхід представляють Май Панчук, Сергій Адамович, Олексій Ляшенко, Роман Офіцинський, Володимир Піпаш, Марія Ярмоленко, Наталія Марчук. Вони визначають русинів субетнічною / етнографічною групою українського народу. Тому політизацію русинів пов'язують із зовнішніми (геополітичний вплив сусідніх держав) та внутрішніми (партикулярістські інтереси лідерів, діяльність груп інтересів тощо) чинниками.

Умовно, з огляду на бінарну концепцію студії, виділено інклюзивістську парадигму політичної репрезентації русинства. Вона є більш лояльною до об'єкта студії й враховує комплекс чинників, які об'єктивно зумовлюють політизацію русинської етноідентичності на Закарпатті. Серед політологічних досліджень, в яких проглядаються контури інклюзивістської концепції русинства, відзначаємо студії Олександра Майбороди, Ігоря Буркута, Костянтина Вітмана, Ганни Мелеганч, Надії Кічери, Анастасії Дегтеренко, авторів колективної монографії «Закарпаття в етнополітичному вимірі» (2008). Названі дослідники, на відміну від ексклюзивістів, прагнуть не критикувати, а усвідомити взаємозв'язок примордіальних цінностей і ситуативних (мобілізаційних) векторів трансформації русинського громадського руху та його політизації на сучасному етапі.

Ключові слова: русини, етноідентичність, політична репрезентація, політичне русинство, русинський сепаратизм, політична наука, дискурс.

Вступ. Конструювання категоріального апарату в межах соціогуманітарних дисциплін, якою виступає і політична наука, впродовж останніх десятиліть демонструє парадигмальну недосконалість і відносність. Будь-яка інтерпретація дефініцій породжує суперечності, а відтак – дискусію та ідеологічні протистояння (що є вкрай неприйнятним для наукової сфери) серед різноманітних корисно й безкорисно заангажованих груп, які вважають «свої» версії «науково виваженими», «правильними», а «інші» – «помилковими», «маргінальними», «химерними» тощо. Водночас гли-

бинний зміст деконструкції (від лат. de – «назад» та constructio – «спорудження», «осмислення») полягає у виявленні латентних протилежностей, які створені недосконалістю логічних категорій, опосередкованих лінгводискурсом. Деконструюючи багатозначні поняття, можна дізнатися про різні контексти одного й того ж суб'єкта/об'єкта. Таким способом можна зруйнувати низку стереотипів, які нав'язані домінантною філософською або ж науковою парадигмою чи політичною ідеологією, включитися у новий контекст розуміння звичних людській свідомості сенсів.

Надзвичайно полісемантичною й неоднозначною виступає категорія/етноідентичність «русин». Дослідник Ернест Гйдел слушно зауважив, що доволі «часто без знання контексту чи уподобань автора неможливо зрозуміти, у якому значенні він/вона вживає цей термін. І це не дивно, бо «русин» використовується для означення: 1) домодерної ідентичності українців; 2) східнослов'янського населення Речі Посполитої; 3) східнослов'янського населення Габсбурзької монархії; 4) національних меншин у міжвоєнній Чехословаччині, Польщі та Румунії; 5) східнослов'янської меншини на Балканах (т. зв. воєводинських русинів); 6) тих, хто ідентифікує себе з проєктом четвертої східнослов'янської національності» [5]. Окреслена багатоваріантність етноніма «русин» зрештою й породила дебати, які час від часу актуалізуються в науковому та громадському середовищах України. Важливий контекст цієї дискусії стосується політизації русинського громадського руху та специфіки політичної репрезентації/нерепрезентації русинів в Україні (Закарпатті) порівняно з русинськими громадами країн Центрально-Східної Європи (Сербія, Словацька Республіка, Угорщина, Румунія та інші).

Принагідно зауважимо, що, аналізуючи історіографічний дискурс проблеми у 2001 р., ми дійшли висновку про наявність двох наукових напрямів трактування русинства: історико-політичного та лінгвістико-етнологічного [9]. Перший напрям є русиноцентричним, він, зокрема, включає історико-соціологічну (Микола Макара, Іван Мигович, Микола Завадяк, Олександр Пелін та інші), історико-правову (Іван Гранчак, Михайло Болдижар, Петро Годьмаш, Павло Роберт Маґочій, Іван Поп, Володимир Галас та інші) та радикально-публіцистичну (Володимир Фединишинець, Іван Петровцій, Василь Сочка-Боржавін, Іван Туряниця та інші) течії. Другий напрям є україноцентричним й репрезентує лінгвістичну (Олекса Мишанич, Юрій Балєга, Павло Чучка, Іван Сенько та інші) та етнологічну (Ярослав Дашкевич, Михайло Тиводар, Микола Мушинка, Олександр Малець та інші) течії осмислення проблематики русинства. На нашу думку, на сучасному етапі, крім названих підходів, варто виокремити дискурсно гетерогенний політологічний напрям, у межах якого, власне, й активізувалися студії впродовж 2000-х та 2010-х рр.

Мета та завдання. Головна мета полягає у висвітленні концептуальних аспектів політологічного дискурсу проблематики громадсько-політичного представництва русинів в Україні (на Закарпатті). Для досягнення цієї мети ми повинні вирішити такі завдання: 1) з'ясувати концептуальні підходи ексклюзивістської версії політизації русинського руху; 2) проаналізувати положення інклюзивістської парадигми політичної репрезентації русинів Закарпаття; 3) окреслити узагальнення

та перспективи подальшого вивчення проблематики в межах української політичної науки. Принагідно зауважимо, що, крім студій фахових політологів, ми беремо до уваги дослідження близьких за професійною сферою істориків, які також аналізували окреслену нами проблематику.

Результати. Закарпатський історик-русиніст Володимир Фенич влучно зауважив, що «вся «закарпатська історія» в інтелектуальних дискурсах про Україну після 1991 р. репрезентується в концепціях і методологіях трьох історіографічних схем. Дві з них – ексклюзивістські або етноцентричні: це українська та русинська інтерпретації, і одна – інклюзивістська або мультиетнічна історіографія, яка намагається поєднати різні концепти полікультурного регіону з «багатьма іменами» (Закарпаття, Закарпатська Русь, Закарпатська Україна, Підкарпаття, Підкарпатська Русь, Верхня Угорщина, Руська Країна)» [24, с. 70]. Власне, якщо взяти до уваги українську концепцію русинства, то маємо переважно критику й конструювання новітнього мему під назвою «політичне русинство». З іншого боку, русинська наукова парадигма виправдовує етноренесанс власної ідентичності у новій геополітичній ситуації Центрально-Східної Європи кінця ХХ – початку ХХІ ст. і, як правило, піддає остракізму своїх опонентів. Отож обидві методологічні схеми є ексклюзивістськими, тобто такими, що за логікою етнонаціоналізму висувають власну спільноту на роль «гомогенного» й, найголовніше, «головного» суб'єкта історичного процесу.

На нашу думку, у межах політичної науки наразі сформувалися два підходи: ексклюзивістський (з акцентом на штучності маніфестування русинського питання у громадсько-політичному житті Закарпаття) та інклюзивістський (з намаганням усвідомлення факту конституювання відмінної від української етноідентичності та наявності відповідних групових інтересів у середовищі закарпатської русинської громадськості).

Ексклюзивістський підхід. У своїх публікаціях Май Панчук категорично визначав русинів Закарпаття субетнічною групою українського народу, в якій «етнічне самоусвідомлення» значно «відставало» від українського населення Наддніпрянщини, Галичини та Буковини [18; 19]. Відтак «політичне русинство» вчений трактував як спробу активізувати орієнтацію населення на «спільний економічний простір СНД». У подібних умовах, на думку дослідника, русинським лідерам доводиться бути «заручниками у політичній грі» [19]. У цьому контексті Май Панчук аналізував діяльність лідерів товариства карпатських русинів, очільника Підкарпатської республіканської партії Василя Зайця, адвоката Петра Годьмаша [18].

У методологічному дискурсі ексклюзивізму аналізує питання «автономії Закарпаття та політичне

русинство в незалежній Україні» Сергій Адамович. Він підкреслює, що партноменклатурні кола в краї на початку 1990-х рр. намагалися використати русинофільство як протидію діяльності українських національно-демократичних організацій та зберегти свій вплив у краї [1, с. 16]. В іншій публікації автор зосередив увагу на ролі Комуністичної партії України у формуванні «політичного русинства» на Закарпатті [2]. Його тези доповнює Олексій Ляшенко, який зазначив, що місцева партійна еліта «відчула потребу у творенні власної нації в рамках приватизованого шматка території» [11, с. 263]. Відтак результати референдуму 1991 р., на його думку, й надалі залишаються своєрідним джерелом для легітимних вимог русинських громадських організацій Закарпаття [12, с. 229].

Прийняття Закарпатською обласною радою 7 березня 2007 р. рішення про визнання національності «русин» фактично спровокувало появу статті Романа Офіцинського [17] та брошури «Феномен регіонального сепаратизму в Закарпатті» Володимира Піпаша [23]. Зокрема, Роман Офіцинський звертає увагу на більшу кількість (порівняно з русинами) прихильників гуцульської ідентичності в Україні (21 400 осіб) і констатує, що «ними не переймаються політичні гравці». Зазначається про спеціальну ухвалу Рахівської районної ради у відповідь на рішення облради, де зазначалося про «недопущення спекуляцій на українських етнічних іменах» [17, с. 31]. Зі свого боку Володимир Піпаш звернув увагу на те, що «політичне русинство» на Закарпатті від самого початку не було єдиним рухом. У ньому виділялися чотири течії: москвофільська, мадяронська, підкарпатурсинська (тутешняцька) та чехофільська. За винятком останньої, вони й надалі репрезентовані в закарпатському політикумі. Москвофільське крило в 2000-х рр. представляв о. Димитрій (Сидор), тутешняцьку течію – Євген Жупан, а мадяронську – угорські політичні партії [23, с. 19, 33]. Автор також акцентував увагу на підтримці русинства з боку обласної влади, Товариства угорської культури Закарпаття, очільників Української Православної Церкви на Закарпатті й частини керівництва Мукачівської греко-католицької єпархії на чолі з єпископом-ординарієм Іваном Семедієм [23, с. 23].

В окремих статтях [20–22] Володимир Піпаш також пов'язав суспільно-політичну активізацію русинських громадських організацій із політичними ініціативами керівника найпотужнішого на Закарпатті політико-бізнесового угруповання Віктора Балози. На переконання дослідника, саме він став координатором русинського руху в краї з 2005 р. Завдяки Віктору Балозі відбулося створення Народної ради русинів Закарпаття, яку очолив Євген Жупан; ухвалено рішення про визнання національності «русин»; за кошт обласного бюджету фінансувалася газета «Подкарпатський русин».

Про конструювання «штучної ідентичності» українського населення краю йдеться у статті дослідниці регіональних особливостей етнокультурних процесів в Україні Марії Ярмоленко [25]. Авторка переконана у виключно зовнішніх чинниках русинства як «антиукраїнського політичного руху», які пов'язує з проросійською діяльністю о. Димитрія Сидора. Водночас рішення від 7 березня 2007 р. про визнання національності «русин» визначається як «демарш» Закарпатської обласної ради в умовах загальноукраїнської політичної кризи [25, с. 350–351].

Історико-політологічний дискурс формування політичної суб'єктності «русинського субетносу» в Україні дослідила у своїй дисертаційній роботі Наталія Марчук [15]. Як і її попередники, які на основі архівних документів аналізували етнополітичні процеси на Закарпатті в кінці 1980–1990-х рр., дослідниця висвітлила низку внутрішніх чинників політизації русинського питання, серед яких – діяльність русинських громадських організацій та лояльне ставлення органів місцевого самоврядування Закарпатської області. Окреме місце в її студії займає ракурс «конструктивістської діяльності етнічних лідерів», серед яких вирізняються американсько-канадський історик Павло Роберт Маґочій та ужгородський священник Димитрій Сидор [14, с. 29–31].

Інклюзивістський підхід. Як закарпатську версію периферійного націоналізму розглядає проблематику політичної репрезентації русинства на Закарпатті Олександр Майборода. У теоретичному аспекті русинську етнідентичність дослідник визнає примордіальною, а українську – ситуативною [13, с. 5–9]. Політизацію русинської проблеми у 1990-х рр. учений трактує як складник процесу формування української політичної нації. Він висвітлює прояви мобілізаційних процесів у середовищі інтелектуальної еліти (формування «ядра етносу»), відтак – поширення ідей та формування спільного «міфу», власної історії, протиставлення русинської та української ідентичностей, що витворюють націоналістичні риси русинського руху на Закарпатті [13, с. 9–16]. Ілюстрація економічних труднощів у контексті автономістичних домагань русинського руху, на думку Олександра Майбороди, вказує на проблеми адаптації центру й периферії, тобто української політичної нації та русинської регіональної ідентичності [13, с. 17–24].

Політизація русинської проблеми краю розглядається в межах етнонаціонального контексту політичних процесів у колективній праці науковців Інституту політичних та етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України «Закарпаття в етнополітичному вимірі» [8, с. 580–585]. Дослідники звертають увагу на той факт, що громадсько-політична активізація русинських організацій часто збігалася із загальнодержавними процесами

(референдум, прийняття Конституції, перепис населення). Автори праці монографії, зокрема, зауважили, що під час президентської виборчої кампанії 2004 р. русинські організації Закарпаття поділилися на поміркованих і «радикалів». До перших, які підтримували опозиційного Віктора Ющенка, автори зараховують членів Ужгородського та Великоберезнянського товариств карпатських русинів, Ужгородського відділення Товариства імені Олександра Духновича, Товариства русинської інтелігенції Закарпаття. «Радикалів», які підтримували провладного Віктора Януковича, представляли члени Підкарпаторусинського товариства імені Кирила і Мефодія, Союму підкарпатських русинів, організації «Підкарпатська Русь України», обласного Товариства імені Олександра Духновича. Заяву останніх планували озвучити на загальновідомому сепаратистському з'їзді в Севе-родонецьку [8, с. 584].

У післямові колективної монографії «Закарпаття в етнополітичному вимірі» йдеться про ідентифікацію русинів у історичній ретроспективі й на сучасному етапі. При цьому особлива увага звертається на зовнішні чинники політизованого русинського руху: неорусофільський вплив (Михайло Дронов), організаційна й науково-публіцистична робота Павла Роберта Маґочія [8, с. 640–641].

У монографії «Русинство: минуле і сучасне» чернівецький дослідник Ігор Буркут застерігає щодо неможливості ототожнення русинського руху з політичним русинізмом, позаяк, на думку автора, «цей рух об'єднав дуже різних людей, які ставили перед собою далеко не тотожні цілі» [3, с. 301]. Поряд із цим, на нашу думку, дослідник вдається до редукціонізму під час пояснення джерел виникнення «політичного русинізму» на Закарпатті на початку 1990-х рр. Головну причину він бачить в етноекотичному чинникові [3, с. 18–19]. Отже, відродження традиції русинства та активізацію етнополітичних процесів на Закарпатті вчений пов'язує з масовою вирубкою лісів, бездумним осушенням боліт, вивозом каміння та щебеню, міграцією закарпатців як робочої сили [3, с. 180–182]. Очевидно, слід враховувати названі дослідником чинники, водночас необхідно стверджувати про те, що діяльність і розширення мережі русинських громадських організацій у краї ініційована самими місцевими лідерами, які переслідують власні інтереси. Важливим є висновок Ігоря Буркута про те, що процес формування української політичної нації є незавершеним і питання статусу русинів є окремим випадком цієї загальної проблеми [3, с. 355]. У зв'язку з цим дослідник закликає науковців аргументовано визначити характер цієї спільноти, залучивши широкий комплекс наукових знань, адже саме так можна спрямувати вирішення русинської проблеми в конструктивне русло європейського рівня.

Проблеми законодавчого врегулювання русинського питання ілюструє у власній статті політолог Костянтин Вітман. Головною причиною етнополітичної конфліктності довкола русинської проблеми автор вважає відсутність в Україні правового механізму набуття етнічною групою статусу національної меншини [4, с. 661]. В цьому контексті багаторазові домагання русинських лідерів, зокрема, за допомогою фракції комуністів у Верховній Раді України (представник від Закарпатської області – Іван Мигович), надати національності «русин» статус корінного народу або національної меншини в подібних умовах неврегульованості правового етнополітологічного поля апіорі приречені на поразку.

Особливості врегулювання проблеми політичного русинства в межах реалізації державної етнонаціональної політики також висвітлила політологиня Ганна Мелеганіч. Вона наголосила, зокрема, на фрагментованості русинського руху та справедливо констатує, що політичне русинство «має своїх прихильників в краї і може мати підтримку владних структур незалежно від того, хто перебуває при владі» [16, с. 225].

На нашу думку, до інклюзивістського формату висвітлення проблеми русинства можна віднести дискурс дисертації Надії Кічери [10]. Авторка прагнула з'ясувати об'єктивні характеристики русинської етнічності як феномена етнополітики кінця ХХ – початку ХХІ століть у країнах Центральної та Південно-Східної Європи. Тож окрема частина праці стосується також громадської та політичної репрезентації русинів на Закарпатті, де дослідниця звернула увагу на суперечливість русинської етноідентифікації, можливостей визнання її як національної меншини й відсутність єдності в середовищі громади та лідерів русинських національно-культурних товариств. Дослідниця, вдаючись до історико-ретроспективного підходу, висвітлює практичні кроки русинських лідерів (щорічні звернення до керівництва держави) та Закарпатської облради в напрямі до визнання національності «русин» на державному рівні. Водночас із боку офіційної державної влади русинська ідентичність визнається етнографічним або субетнічним складником української нації, що й унеможлиблює статус русинів як національної меншини [10, с. 97–99, 175–191].

У контексті сучасних викликів військової агресії та інформаційної війни Російської Федерації проти України аналізує «русинське питання» політологиня Анастасія Дегтеренко [6; 7]. Вона розглядає його через прояви «русинського сепаратизму» та «політичного русинства» в умовах системної кризи в Україні. Дослідниця застерігає, що «інтенсифікація етнонаціональних питань «політичного русинства» сьогодні може поставити під сумнів недоторканність кордонів України, розкрити

державний суверенітет, якщо врахувати, що на свідомість русинів Західної України, використовуючи гасло про дружні мовно-культурні зв'язки, тиснуть політичні, а часто й владні структури Росії, Угорщини, Словаччини, Румунії» [6, с. 81–82]. На нашу думку, у такому висновку Анастасії Дегтеренко присутня гіперболізована оцінка ролі зовнішніх факторів політизованої русинської етнічності на Закарпатті.

Висновки. Отже, у межах наукового дискурсу проблематики політичної репрезентації русинської етнідентичності на Закарпатті можна виокремити ексклюзивістський та інклюзивістський підходи. Ексклюзивістський контекст громадського та політичного представництва русинів на Закарпатті знайшов відображення в дослідженнях істориків і політологів. Зокрема, у своїх студіях його репрезентують Май Панчук, Сергій Адамович, Олексій Ляшенко, Роман Офіцинський, Володимир Піпаш, Марія Ярмоленко, Наталія Марчук. Дослідники спираються на базове положення про визнання русинів як субетнічної/етнографічної групи української етнічної спільноти. Тож політизацію русинства пов'язують із зовнішніми (геополітичні впливи сусідніх держав; закордонні науковці-авторитети в русиністиці) та внутрішніми (амбіції громадських лідерів; додаткові вимоги до офіційного Києва з боку регіонального політикуму, які активізуються в умовах дестабілізації політичної ситуації в державі) факторами.

З іншого боку, інклюзивістська парадигма політичної репрезентації русинства враховує комплекс внутрішніх і зовнішніх чинників його виникнення й трансформації впродовж трьох десятиліть. Беруться до уваги неоднозначне сприйняття русинського громадського руху в українському соціумі та різновекторні етнідентичності в самому русинському громадському середовищі («русин», «карпаторусин», «підкарпатський русин», «русин-українець», «українець-русин» тощо). Серед окремих політологічних студій, в яких проглядаються контури інклюзивістської парадигми, варто виділити праці Олександра Майбороди, Ігоря Буркута, Костянтина Вітмана, Ганни Мелеганіч, Надії Кічери, Анастасії Дегтеренко, авторів колективної монографії «Закарпаття в етнополітичному вимірі» (2008). Дослідники прагнуть до встановлення ситуативних і примордіальних векторів політизації русинського громадського руху. Його політизація пов'язується з групами інтересів, сприятливою етнокультурною базою, процесами реідентифікації й популяризації етноніма «русин» серед широкої громадськості Закарпаття.

Необхідно констатувати, що окреслена проблематика політичної репрезентації русинів Закарпаття діаметрально поляризувала дослідників, внесла в науковий доробок емоційний складник, що прослідковується в текстах окремих авторів.

Водночас на доволі екстенсивному бібліо- та історіографічному тлі не відбувається розширення джерелознавчого (документи громадських організацій, органів державної влади та місцевого самоврядування) та методико-інструментального (інтерв'ю, анкетування, контент-аналіз) поля наукових студій. Власне, в подібному ракурсі проблематика політичного представництва русинської етнідентичності в Україні потребує подальшого вивчення як із боку фахівців у галузі історії, культурної антропології, соціології, так і з боку вітчизняної політичної науки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адамович С. Проблема автономії Закарпаття та політичне русинство в незалежній Україні. *Людина і політика*. 2004. № 4. С. 10–19.
2. Адамович С. Роль Комуністичної партії України в процесі становлення політичного русинства на Закарпатті. *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. 2009. Вип. XVI. С. 17–28.
3. Буркут І. Русинство: минуле і сучасне. Чернівці: Прут, 2009. 384 с.
4. Вітман К. Русинське питання: спроби законодавчого врегулювання. *Держава і право*. 2010. Вип. 50. С. 660–665.
5. Гийдел Е. Виправлення: зауваги на маргінесах статті В.І. Фенича. *Закарпаття онлайн Beta*. Дата оновлення: 18.10.2016. URL: <http://zakarpattya.net.ua/Blogs/162226-Vpravliannia-i-Vypravliannia> (дата звернення: 17.11.2016).
6. Дегтеренко А. Аналіз чинників етнополітичних конфліктів в Україні на ґрунті русинської проблематики. *Стратегічні пріоритети. Серія: Політика*. 2017. № 1 (42). С. 77–84.
7. Дегтеренко А. Політизація етнічності на прикладі «русинського питання» в Україні. *Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць / гол. ред. В. Вашкевич*. Київ: Видавництво «Гілея», 2016. Вип. 104 (1). С. 219–224.
8. Закарпаття в етнополітичному вимірі. Київ: ІПіЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України, 2008. 682 с.
9. Зан М. Історіографія проблеми русинства 90-х років ХХ ст. *Carpatica – Карпатика*. Вип. 12. *Проблеми вітчизняної та зарубіжної історії*. Ужгород: Колір принт, 2001. С. 231–249.
10. Кічера Н. Русини в етнополітиці країн Центральної та Південно-Східної Європи: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Чернівці, 2015. 256 с.
11. Ляшенко О. До питання про перспективи адміністративно-територіальної реформи в Україні: досвід автономізації Криму та Закарпаття. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. Київ, 2006. Вип. 29. С. 253–265.
12. Ляшенко О. Русинський партикуляризм у сучасній Україні: витоки, ідеологія, прояв. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. Київ, 2008. Вип. 37. С. 211–232.
13. Майборода О. «Політичне русинство». Закарпатська версія периферійного націоналізму. Київ: НаУКМА, 1999. 25 с.

14. Марчук Н. Політизація русинської ідентичності: внутрішні умови, причини, чинники. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*. Вип. 8 / Прикарп. нац. ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ : [б.в.], 2014. С. 26–32.

15. Марчук Н. Історико-політологічний аналіз становлення політичної суб'єктності русинського субетносу в політичній системі України : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.01; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2015. 20 с.

16. Мелегач Г. Особливості регулювання проблеми політичного русинства на Закарпатті. *Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Зародження та розвиток українського цивілізаційного простору: проблеми національного державотворення, духовної та культурної самобутності українського народу»*, м. Ужгород, УУБА, КаУ, 11–12 листопада 2011 р. Ужгород: Інформаційно-видавничий центр УУБА-КаУ (директор – Д.В. Федчук), 2012. С. 218–227.

17. Офіцинський Р. Русинське питання від О. Духновича до В. Балогі. *Екзиль*. 2007. № 10–12 (19). С. 28–31.

18. Панчук М. До питання політичного русинства. *Віче*. 2009. № 7. С. 55–59. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/1390> (дата звернення: 02.03.2020).

19. Панчук М. Політичне русинство в Україні. *Політична думка*. 1995. № 2–3 (6). С. 116–123. URL: <http://litopys.org.ua/rizne/panchuk.htm> (дата звернення: 02.03.2020).

20. Піпаш В. Активізація сепаратизму на Закарпатті: Хто? Де? Коли? *Закарпаття онлайн Beta*. Дата оновлення: 11.11.2010. URL: <http://zakarpattya.net.ua/Blogs/75318-Aktyvizatsiia-separatyizmu-na-Zakarpatti-Khto-De-Koly> (дата звернення: 18.11.2016).

21. Піпаш В. Кому і чому вигідне русинство? *Слово Просвіти*. 2010. 18–24 листопада. С. 4–5.

22. Піпаш В. Політичний підтекст «русинського питання» на Закарпатті. *Закарпаття онлайн Beta*. Дата оновлення: 02.02.2012. URL: <http://zakarpattya.net.ua/Blogs/92501-Politychnyi-pidtekst-rusynskoho-pytannia-na-Zakarpatti> (дата звернення: 18.11.2016).

23. Піпаш В. Феномен регіонального сепаратизму в Закарпатті: ідейні джерела, передумови та діяльність. Мукачеве : Карпатська вежа, 2009. 36 с.

24. Фенич В. Вперед до минулого: Закарпаття в інтелектуальних дискурсах про Україну після 1991 року. *Studium Carpato-Ruthenorum*. 2015. Штудії з карпаторусиністики 7. Пряшів: Пряшівська універсіта в Пряшові, Інститут русинського язика і культури, 2015. С. 70–101.

25. Ярмоленко М. Політичне русинство в конструюванні штучної ідентичності Закарпаття. *Гілея : науковий вісник : збірник наукових праць / гол. ред. В. Вашкевич*. Київ : «Видавництво «Гілея», 2015. Вип. 93 (2). С. 348–353.

REFERENCES:

1. Adamovych S. Problema avtonomii Zakarpattia ta politychne rusynstvo v nezalezhnii Ukraini [The Problem of Transcarpathian Autonomy and Political Rusinism in Independent Ukraine]. *Liudyna i polityka*. 2004. № 4. S. 10–19 [in Ukrainian].

2. Adamovych S. Rol Komunistychnoi partii Ukrainy v protsesi stanovlennia politychnoho rusynstva na

Zakarpatti [Role of the Communist Party of Ukraine in the Process of Political Rusinism Becoming in Transcarpathia]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Istoriiia*. 2009. Vyp. XVI. S. 17–28 [in Ukrainian].

3. Burkut I. Rusynstvo: mynule i suchasne [Rusinism: Past and Present]. Chernivtsi : Prut, 2009. 384 s. [in Ukrainian].

4. Vitman K. Rusynske pytannia: sproby zakonodavchoho vrehuliuvannia [The Rusyn Question: Attempts at Legislative Regulation]. *Derzhava i pravo*. 2010. Vyp. 50. S. 660–665 [in Ukrainian].

5. Hyidel E. Vypravliannia: zauvahy na marhinesakh statti V.I. Fenycha [Correction: Remarks on the Article Margins by V.I. Fenyach]. *Zakarpattia onlain Beta*. Data onovlennia: 18.10.2016. URL: <http://zakarpattya.net.ua/Blogs/162226-Vpravliannia-i-Vypravliannia> (data zvernennia: 17.11.2016) [in Ukrainian].

6. Dehterenko A. Analiz chynnykiv etnopolitychnykh konfliktiv v Ukraini na hrunti rusynskoi problematyky [Analysis of the Factors of Ethno-Political Conflicts in Ukraine on the Basis of the Ruthenian Prerspective]. *Stratehichni priorytety, Seriia : Polityka*. 2017. № 1 (42). S. 77–84 [in Ukrainian].

7. Dehterenko A. Polityzatsiia etnichnosti na prykladi «rusynskoho pytannia» v Ukraini [Politicization of Ethnicity on the Example of the «Ruthenian Question» in Ukraine]. *Hileia : naukovyi visnyk : zbirnyk naukovykh prats / hol. red. V. Vashkevych*. Kyiv : Vydavnytstvo «Hileia», 2016. Vyp. 104 (1). S. 219–224 [in Ukrainian].

8. Zakarpattia v etnopolitychnomu vymiri [Transcarpathia in Ethnopolitical Dimension]. Kyiv : IPIEND imeni I.F. Kurasa NAN Ukrainy, 2008. 682 s. [in Ukrainian].

9. Zan M. Istoriohrafiiia problemy rusynstva 90-kh rokiv XX st. [Historiography of the Problem of Rusynism in the 1990s.]. *Carpatica – Karpatyka*. Vyp. 12. Problemy vitchyznianoї ta zarubizhnoi istorii. Uzhhorod : Kolir print, 2001. S. 231–249 [in Ukrainian].

10. Kichera N. Rusyny v etnopolitytsi krain Tsentralnoi ta Pivdenno-Skhidnoi Yevropy [Rusyns in the Ethnopolitics of Central and Southeastern European Countries] : dys. ... kand. polit. nauk : 23.00.02. Chernivtsi, 2015. 256 s. [in Ukrainian].

11. Liashenko O. Do pytannia pro perspektyvy administratyvno-terytorialnoi reformy v Ukraini: dosvid avtonomizatsii Krymu ta Zakarpattia [To the Question of Administrative and Territorial Reform in Ukraine: Experience of Autonomy of Crimea and Transcarpathia]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy*. Kyiv, 2006. Vyp. 29. S. 253–265 [in Ukrainian].

12. Liashenko O. Rusynskyi partykulyaryzm u suchasni Ukraini: vytoky, ideolohiia, proiav [Rusyn Particularism in the Modern Ukraine : Origins, Ideology, Manifestation]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy*. Kyiv, 2008. Vyp. 37. S. 211–232 [in Ukrainian].

13. Maiboroda O. «Politychne rusynstvo». Zakarpatska versiia peryferiinoho natsionalizmu [«Political Rusynism». Transcarpathian Version of the Peripheral Nationalism]. Kyiv : NaUKMA, 1999. 25 s. [in Ukrainian].

14. Marchuk N. Polityzatsiia rusynskoi identychnosti: vnutrishni umovy, prychny, chynnyky [Politicization of the Ruthenian Identity: Internal Conditions, Reasons,

Factors]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Politolohiia*. Vyp. 8 / Prykarp. nats. un-t im. V. Stefanyka. Ivano-Frankivsk : [b.v.], 2014. S. 26–32 [in Ukrainian].

15. Marchuk N. Istoryko-politologichniy analiz stanovlennia politychnoi subiektynosti rusynskoho subetnosu v politychnii systemi Ukrainy [Historical and Political Analysis of the Political Subjectivity Formation of Ruthenian Subethnos in the Political System of Ukraine] : avtoref. dys. ... kand. polit. nauk : 23.00.01; Lviv. nats. un-t im. Ivana Franka. Lviv, 2015. 20 s. [in Ukrainian].

16. Melehanych H. Osoblyvosti rehuliuвання problemy politychnoho rusynstva na Zakarpatti [Regulation Features of the Political Rusinism Problem in Transcarpathia]. *Zbirnyk materialiv mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii "Zarodzhennia ta rozvytok ukrainskoho tsyvilizatsiinoho pristoru: problemy natsionalnogo derzhavotvorennia, dukhovnoi ta kulturnoi samobutnosti ukrainskoho narodu"*, m. Uzhhorod, UUBA, KaU, 11–12 lystopada 2011 r. Uzhhorod : Informatsiino-vydavnychiy tsentr UUBA-KaU (dyrektor – D.V. Fedchuk), 2012. S. 218–227 [in Ukrainian].

17. Ofitsynskiy R. Rusynske pytannia vid O. Dukhnovycha do V. Balohy [The Rusyn Question from O. Dukhnovich to V. Baloga]. *Ekzyl*. 2007. № 10–12 (19). S. 28–31 [in Ukrainian].

18. Panchuk M. Do pytannia politychnoho rusynstva [To the Question of Political Rusinism]. *Viche*. 2009. № 7. S. 55–59. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/1390> (data zvernennia: 02.03.2020) [in Ukrainian].

19. Panchuk M. Politychne rusynstvo v Ukraini [Political Rusynism in Ukraine]. *Politychna dumka*. 1995. № 2–3 (6). S. 116–123. URL: <http://litopys.org.ua/rizne/panchuk.htm> (data zvernennia: 02.03.2020) [in Ukrainian].

20. Pipash V. Aktyvizatsiia separatyizmu na Zakarpatti: Khto? De? Koly? [Activating of Separatism in Transcarpathia: Who? Where? When?]. *Zakarpattia*

onlain Beta. Data onovlennia: 11.11.2010. URL: <http://zakarpattya.net.ua/Blogs/75318-Aktyvizatsiia-separatyizmu-na-Zakarpatti-KHto-De-Koly> (data zvernennia: 18.11.2016) [in Ukrainian].

21. Pipash V. Komu i chomu vyhidne rusynstvo? [To Whom and Why Profitable Rusinism?]. *Slovo Prosvity*. 2010. 18–24 lystopada. S. 4–5 [in Ukrainian].

22. Pipash V. Politychnyi pidtekst "rusynskoho pytannia" na Zakarpatti [Political Implication of the "Rusyn Question" in Transcarpathia]. *Zakarpattia onlain Beta*. Data onovlennia: 02.02.2012. URL: <http://zakarpattya.net.ua/Blogs/92501-Politychnyi-pidtekst-rusynskoho-pytannia-na-Zakarpatti> (data zvernennia: 18.11.2016) [in Ukrainian].

23. Pipash V. Fenomen rehionalnogo separatyizmu v Zakarpatti: ideini dzhherela, peredumovy ta diialnist [Phenomenon of the Regional Separatism in Transcarpathia: Ideological Sources, Preconditions and Activities]. *Mukacheve : Karpatska vezha*, 2009. 36 s. [in Ukrainian].

24. Fenyh V. Vpered do mynuloho: Zakarpattia v intelektualnykh dyskursakh pro Ukrainu pislia 1991 roku [Forward to the Past: Transcarpathia in the Intellectual Discourses on Ukraine After Year 1991]. *Studium Carpato-Ruthenorum* 2015. Shtudii z karpatorusynistiki 7. Priashiv : Priashivska univerzita v Priashovi, Inshtytut rusynskoho yazyka i kultury, 2015. S. 70–101 [in Ukrainian].

25. Yarmolenko M. Politychne rusynstvo v konstruiuvanni shtuchnoi identychnosti Zakarpattia [Political Rusinism in Constructing of Artificial Identity in Transcarpathia]. *Hileia : naukovyi visnyk : zbirnyk naukovykh prats / hol. red. V. Vashkevych*. Kyiv : Vydavnytstvo "Hileia", 2015. Vyp. 93 (2). S. 348–353 [in Ukrainian].

Political representation of the ruthenian ethnic identity in Transcarpathia in the Ukrainian scientific discourse

Zan Mykhaylo Petrovych

PhD in Historical Sciences,
Associate Professor,
Doctoral Student
of the Department of Political Science
and Public Administration
Uzhhorod National University
University str., 14, Uzhhorod, Ukraine

The beginning of 1990 marked the appearance of so-called "Rusyn Question" on the political agenda in Transcarpathia. In addition to protecting the ethno-cultural values of the indigenous Slavic population, the Carpatho-Rusyn Society (Tovarystvo Karpatskyh Rusyniv) declared political demands in the short term, especially with regard to the return of the autonomous republic status of Transcarpathian region. Therefore, the struggle for granting the land of wide-ranging self-governance in the independent Ukraine has been emerged. Finding no support from the state authorities, some representatives of Ruthenian NGOs resorted to radical actions, which had resulted in accusation of the Ruthenian public movement in separatism and identifying it as "Political Rusinism". At the same time, in public environment the Rusyns have been branch out on the pro-Russian and pro-Euro-Atlantic cooperation vectors with Rusyn and pro-Rusyn organizations in the different countries of the world. Therefore, the modern Ruthenian public movement is segmented by different interest groups, foreign and geopolitical orientations.

The relevance of the study is to provide evaluation of the scholarly writings of political scientists and historians where the problem of political representation of the Ruthenians over the past twenty years has been analyzed. The last historiographical analysis of the Ruthenian issue by the author of this article in 2001 was made. Therefore, our main purpose is highlighting the concepts of political science discourse on the problem of public and political representation of the Ruthenians in Ukraine (Transcarpathia). It was taken into consideration the researches of professional historians who are close to outlined problem as well. Historiographic analysis and synthesis are the basic methods of our research.

The author identifies exclusive and inclusive approaches of the scientific discourse of politicized Ruthenian ethnicity. The exclusive approach is represented by Mai Panchuk, Serhii Adamovych, Oleksii Liashenko, Roman Ofitsynskiy, Volodymyr Pipash, Mariia Yarmolenko, Nataliia Marchuk. They identify Ruthenians as a sub-ethnic / an ethnographic

group of the Ukrainian people. Therefore, the Rusyns politicization is associated with external (geopolitical influence of neighboring states) and internal (particularistic interests of leaders, activities of interest groups, etc.) factors.

Conditionally, in the view of binary concept of the paper, inclusive paradigm of political representation of Rusyns was identified. It's more loyal to the object of the study and takes into account a lot of factors that objectively led to the politicization of Ruthenian ethnic identity in Transcarpathia. Among the scholarly writings of political scientists, where the features of inclusivism concept of political representation of Ruthenian ethnic identity are examined, are Oleksander Maiboroda, Ihor Burkut, Kostiantyn Vitman, Hanna Melehanych, Nadiia Kichera, Anastasiia Dehterenko, the authors of collective monograph "Transcarpathia in Ethnopolitical Dimension" (2008). These scholars, in contradistinction to exclusivists, seek not to criticize, but to understand the correlation with primordial values and situational (mobilization) vectors of the Ruthenian public movement transformation and its politicization at the present stage.

Key words: Ruthenians, ethnic identity, political representation, political Rusinism, Ruthenian separatism, political science, discourse.